

Létezett-e hatékony parlamenti érdekképviselete a két világháború között a szomszédos országok magyar közösségeinek? A kisebbségben lévő magyar nemzetiségi pártok képviselői milyen mozgástérrel rendelkeztek, hogyan működtek a parlamentekben és a pártpolitikákban? Hogyan változott ez meg 1945 után, amikor a döntések többnyire nem a parlamentekben születtek, s a kisebbségekkel való együttműködést formálisan a lenini nemzetiségi politika elveire építették az utódállamok pártközpontjainak vezetői.

A kötet tanulmányai a Magyarországgal szomszédos országok magyar parlamenti érdekképviseletének bemutatására vállalkoznak, s ezekre a kérdésekre keresik a választ. Az összehasonlítás érdekében a bevezető tanulmány részletesen feltárja, hogy a dualizmus korának magyar törvényhozásában milyen érdekvédelmi potenciállal bírtak az itt élő nemzetiségek, s több írásban követhetjük nyomon azt is, hogy a politikai pályájukat itt kezdő nem magyar anyanyelvű képviselők 1920 után milyen karriert futottak be immár többségi politikusként.

Az esettanulmányok pontosan rámutatnak arra is, hogy Trianon után az elcsatolt területek kisebbségi magyar kényszerközösségei regionális politikai közösségekként is megszerveződtek, s ezzel a magyar nemzetépítés új színterei, központjai jelentek meg.

9786155948824

Nemzetiségi parlamenti képviselet

Nemzetiségi parlamenti képviselet

Nemzetiségi képviselet Magyarországon és az utódállamok
parlamentjeiben (1869–1918 / 1920–1990)

Szerkesztette
Bárdi Nándor és Gyurcsík Iván

ORSZÁGHÁZ KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2022

© Szerzők, 2022
© Országgyűlés Hivatala, 2022

Minden jog fenntartva.
Bármilyen másoláshoz, sokszorosításhoz,
illetve adatfeldolgozó rendszerben való tároláshoz
a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulása szükséges.

Felelős kiadó SUCH GYÖRGY,
az Országgyűlés Hivatalának főigazgatója

Tipográfia, műszaki szerkesztés, képfeldolgozás FODOR GÁBOR
Szöveggondozó, korrektor, névmutató MACSKÁSSY ZSUZSA

A könyv az Országgyűlés Hivatala Közgyűjteményi és
Közművelődési Igazgatósága szakmai programjainak keretében készült.
Igazgató BELLAVICS ISTVÁN
Az Igazgatóság könyvprogramjának koordinátora PELYACH ISTVÁN

Borítókép: Csíkszeredai felvonulás 1945. május 1-jén
(Csíki Székely Múzeum)

www.orszaghazkonyvkiado.hu

Nyomta és kötötte az Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen
Felelős vezető • György Géza vezérigazgató

ISBN 978-615-5948-82-4

Tartalom

Parlamenti képviselők, nemzetiségi képviselő 9

A DUALIZMUS KORA

PAP JÓZSEF

A nemzetiségek képviselője a dualizmus kori magyar parlamentben 15
1. Magyarország etnikai összetétele a 19–20. században 18
2. A dualizmus kori választási rendszer etnikai sajátosságai 22
3. A nemzetiségek országgyűlési képviselője 34
*Melléklet: A dualizmus időszakában képviselőházba jutott
nemzetiségi származású képviselők listája* 55

MAGYAR KÉPVISELŐK A KISANTANT ORSZÁGAINAK PARLAMENTJEIBEN (1920–1940)

SIMON ATTILA

Magyar parlamenti képviselő az első Csehszlovák Köztársaságban 77
1. Választási rendszer és törvények az első Csehszlovák Köztársaságban 77
2. A magyar politikai képviselő formái és eredményei 80
3. Kitekintés a szlovák állam időszakára (1939–1945) 102
*Melléklet: A Csehszlovák Köztársaság (1918–1938) és a Szlovák
Köztársaság (1939–1945) magyar nemzetiségű, illetve
magyar jellegű pártokban tevékenykedő törvényhozói* 106

FEDINEC CSILLA

Kárpátaljai magyar képviselők és szenátorok az első Csehszlovák Köztársaság parlamentjében	107
1. Választások és választási eredmények	108
2. Politikai közösségek	112
3. Magyar (nemzeti) pártok	118
4. Parlamenti munka	121
5. Összegzés	134

BÁRDI NÁNDOR – SZABÓ CSONGOR

Magyar parlamenti képviselők Nagyromániában	135
1. A választási rendszer	135
2. Politikai pártrendszer – magyar politikai csoportok	139
3. Magyar képviselet	144
4. Az Országos Magyar Párt választási eredményei	148
5. Az Országos Magyar Párt választási együttműködései	153
6. Az Országos Magyar Párt parlamenti frakciójának és bukaresti pártirodájának tevékenysége	161
<i>Melléklet: A két világháború közötti romániai parlament magyar nemzetiségű törvényhozói</i>	178

DÉVAVÁRI ZOLTÁN

Útvesztőben	
Magyar országgyűlési képviselők az első délszláv államban	184
1. A Szerb–Horvát–Szlovén és a Jugoszláv Királyság politikai berendezkedése, választási rendszere (1918–1941)	185
2. Az ellehetetlenítés évei (1918–1927)	194
3. Félisikerek. Az 1927-es választásoktól a diktatúráig (1926–1929)	203
4. Szántó Gábor és a Hűségmozgalom (1931–1938)	213
5. Nagy Iván mozgalma és a volt Magyar Párt egymással folytatott küzdelme (1933–1941)	217
<i>Melléklet: Magyar képviselők az első délszláv állam országos és tartományi parlamentjeiben</i>	229

A DUALIZMUS KORÁNAK NEMZETISÉGI KÉPVISELŐI MINT TÖBBSÉGI POLITIKUSOK 1918 UTÁN

ÁBRAHÁM BARNA

A dualista Magyarország szlovák politikusai az első Csehszlovákiában	233
1. Szlovák parlamentarizmus a dualizmus korában	233
2. Kiválás és betagoltatás	240
3. Csehszlovák állampolgárként, a szlovák nemzet fiaként	244

ÁBRAHÁM BARNA

A dualista Magyarország román parlamenti képviselői a Román Királyságban	255
1. Erdélyi román parlamentarizmus a dualizmus korában	255
2. Beolvastva Nagy-Romániába	260
3. Szembesülés a romániai politikával	262

BÍRÓ LÁSZLÓ

A magyar parlament dualizmus kori képviselői a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban és a Fiumei Szabad Államban	270
1. Horvátok	270
2. Szerbia	271
3. Fiume	283

MAGYAR KÉPVISELŐK A SZOMSZÉDOS ORSZÁGOK PARLAMENTJEIBEN (1945–1990)

POPÉLY ÁRPÁD

Magyar képviselők a prágai és a pozsonyi parlamentben (1954–1989)	291
1. A jogfosztottság időszaka	292
2. A pártállam első két évtizede	297
3. A prágai tavasz és a husáki normalizáció évei	310
<i>Melléklet: A prágai Nemzetgyűlés és Szövetségi Gyűlés magyar nemzetiségű képviselői a pártállami években</i>	327
<i>Melléklet: A pozsonyi Szlovák Nemzeti Tanács magyar nemzetiségű képviselői a pártállami években</i>	329

FEDINEC CSILLA

Kárpátaljai képviselők a szovjet törvényhozásban:	
magyar lehetőségek (1945–1991)	331
1. A két parlament	332

2. A moszkvai képviselők	334
3. A kijevei képviselők	337
4. Az első alternatív választások	341
5. Összegzés	343

ANTAL RÓBERT ISTVÁN – KOVÁCS SZABOLCS

Az erdélyi magyarság parlamenti képvisellete Romániában (1944–1989)	345
1. Az 1945 utáni első választás	347
2. Baloldali eltolódás, az első tét nélküli választások	351
3. Az 1948-as választást követő új parlament, a Nagy Nemzetgyűlés (Marea Adunare Națională)	356
4. Az 1952-es egylistás kirakatválasztások	359
5. Összegzés	364
<i>Melléklet: Magyar képviselők a Nagy Nemzetgyűlésben</i>	365
<i>Melléklet: A Román Kommunista Párt Központi Bizottságának és a Román Munkáspárt Központi Vezetőségének magyar tagjai</i>	368
<i>Melléklet: Magyar származású miniszterek a romániai kormányokban</i>	370

ÓZER ÁGNES

A vajdasági magyarok a második világháború utáni választásokon	373
1. A szövetségi képviseleti szint létrejötte és szerkezetmódosításai	378
2. Köztársasági képviselet	382
3. Vajdasági tartományi képviselet	385
<i>Melléklet: Magyar képviselők a Szövetségi, Köztársasági és a Tartományi Parlamentekben</i>	395
A kötet szerzői	403
Képjegyzék	410
Névmutató	411

Parlamenti képviselők, nemzetiségi képviselet

Ez a kötet eredeti szándéka szerint az 1920–2020 közti 100 év szomszédországi magyar parlamenti képviselőinek tevékenységét tárgyalta volna. Ezzel mintegy a kisebbségi magyar politikai közösségek intézményes érdekvédelmének kereteit tárjuk fel, a magyar parlamenttörténeti kutatások keretében. Időközben kiderült, hogy a tudatlanság bátorsága volna az 1990 utáni kisebbségi magyar pártok politikai képviseletét együtt kezelni az előző 65–70 évvel, hiszen az utóbbi 30 év a kormánykoalíciós részvételek miatt jóval elágazóbb, mint a megelőző korszakok és az külön kutatást és kötetet kíván. A „megmaradt” 70 év kapcsán eleve világos volt, hogy az 1938/1940/1941–1944 közti korszak, a behívott képviselők időszaka a budapesti parlamenttörténet szerves része. (Az ebben az időszakban működő szlovákiai magyar parlamenti képviselettel a vonatkozó két világháború közti Csehszlovákia-tanulmány foglalkozik.) Ugyanakkor felemerült, hogy a direkt összehasonlítást kerülve, fontos volna az 1918 előtti magyar parlament nemzetiségi képviselőinek a munkáját is együtt látni. Tehát a dolgot magát, a képviselőket és a parlamenten belüli munkájukat középpontba állítva, nem pedig részkérdésként csak a nemzeti mozgalmak működésének egyik területére utalva. A dualista Magyarország parlamentjét és az ott folyó nemzetiségi érdekvédelmi munkát egyben az utódállamok elitjének egyik politikai szocializációs keretének is tekinthetjük. Így merült fel, hogy megnézzük, hogy a magyar parlament 1918 előtti nemzetiségi képviselői miként érvényesültek az új államok politikai rendszerében. Hogyan módosult a szerepfelfogásuk és legfőképp azon érdekek és értékek, amelyeket 1918 előtt képviseltek?

A kötet tematikus és a magától értetődő kronologikus szerkezetének kialakítása mellett választ kellett adni arra a kérdésre is, hogy ki is a nemzetiségi képviselő? Csak azokat tekintjük annak akik nemzetiségi pártprogrammal indulnak, vagy azok a nemzetiségi származású képviselők is ide tartoznak akik a kormánypártok avagy a világnézeti pártok képviselői? Itt abból az elvből indultunk ki, hogy az a magyar, akit magát annak tartja és ennek értelmében a legszélesebb körű

számbavételt céloztuk meg. Tehát nemcsak a magyar kisebbségi pártok, hanem a kommunista és szocialista, valamint a többségi pártok magyar képviselőinek tevékenységét is próbáltuk feltárni. A két világháború között a korlátozott parlamentarizmussal bíró Romániában és Szerbiában különös jelentősége volt a kijárásnak és a háttéralkuknak, így ezt a szélesebb keretet is vizsgáljunk kellett.

Az 1945 utáni államszocialista korszakban számunkra is világos, hogy a politikai döntések központja alapvetően a pártközpont, a Politikai Bizottság és nem a formális funkciót betöltő parlament. A következőes parlamenttörténeti feltárás miatt maradtunk ennél az intézménynél. Szamba véve a jelenlegi kisebbségtörténeti és a kommunista pártok magyarságpolitikájára vonatkozó kutatásokat, úgy gondoltuk, hogy a minimum Központi Bizottság szintű magyar vonatkozású döntések, érdekérvényesítések, alkuk oknyomozása többéves külön projektet igényelne és ez meghaladná a jelenlegi lehetőségeinket.

A szomszédos országok kisebbségi érdekképviseletének parlamenti kereteinek rendszerezett bemutatása abból a szempontból is fontos, hogy tanulmánykötetünket alap kutatások összefoglalójának tekintjük. S ez reményeink szerint összehasonlító vizsgálatoknak, akár további intézmény- és párttörténeti kutatásoknak vagy a szomszédos országok magyarságpolitikáinak működésére vonatkozó feltárások kiindulópontja lehet.

A dualista korszak szempontjából a kötet egyik újdonsága a nemzetiségi választókerületek differenciált bemutatása és a kormánypárti nemzetiségi képviselők számbavétele (Pap József). A mai magyar Közép-Európa- és kisebbségtörténeti kutatások talán legfontosabb területe: a Magyarországgal szomszédos országok magyarságpolitikája működtetőinek, a különböző nemzetépítés-típusok regionális konfliktusának feltárása. Ebben nagy lépésnek számít az 1918 előtti magyar parlament román, szlovák és délszláv képviselőinek 1920 utáni politikai küzdelmeinek bemutatása (Ábrahám Barna, Bíró László). Ugyanakkor árnyaltan közelítették meg azt az általános gyakorlatot, hogy az egykori kisebbségi tapasztalatokkal többségi helyzetbe került politikusok kisebbségpolitikai nézeteit a legkritikább esetben jellemzi a nagyvonalúság. A két világháború közti magyar parlamenti képviselők személyes életútjának együttes bemutatásában és a magyar kisebbségi pártokon kívüli magyar politikai képviselet egyenrangú, nem normatív megközelítésében különösen sokat hoznak a csehszlovákiai tanulmányok (Fedinec Csilla, Simon Attila). Míg a romániai és a jugoszláviai esettanulmány inkább a politikai alkuk, a kijáráások működésének bemutatásával hoz újat a magyar kisebbségtörténeti tanulmányok terén (Bárdi Nándor, Dévavári Zoltán, Szabó Csongor). Az 1945 utáni országtanulmányok az államszocializmus intézményrendszerének leírásában hiánypótlóak és különösen a lenini nemzetiségpolitika formális, arányos képviseleti elvét és annak felemás, a nagypolitika lehetőségeivel változó működését tárgyilagosan mutatják be (Antal Róbert, Fedinec Csilla, Kovács Szabolcs, Ózer Ágnes, Popély Árpád).

Magyarország és szomszédainak viszonyait több mint kétszáz éve a nagyhatalmi viszonyokon túl a párhuzamos nemzetépítések határozzák meg. Ez nemcsak magyar–szlovák/ukrán/román/szerb/horvát/szlovén vonatkozásban értendő, hanem a szomszédos nemzeteken belül is a közép-európai (mozgalmi) és balkáni (állami) típusú nemzetépítési hagyományokról (Erdély, Vajdaság), illetve adott országokon belüli külön nemzeti mozgalmakról (szlovák, ruszín, ukrán, horvát, szlovén) beszélhetünk. Ugyanakkor a magyar nemzetépítésen belül is új központok jöttek létre 1920 után, amikor a kisebbségi magyar közösségek mint politikai közösségek is megszervezték magukat és a kisebbségi elitek a párhuzamos nemzetépítéssel lényegében kisebbségi nemzetépítőként léptek fel, mintegy regionalizálva és többszintűvé téve a magyar nemzetépítést. 1945 után a külön intézményesség elvesztésével, illetve a kisebbségi elitek szétválásával – a rendszeren belüli „kiválasztott” képviselőkre, illetve az azon kívüliekre (egyházi, helyi véleményformáló, kulturális elitekre) – mindennek a folytatása megszűnt. A kvázi kisebbségi intézményesség csak a rendszer ellenőrzésével, eltorzulva működhetett, és a párhuzamos kisebbségi társadalom eszméjét a „megmaradás”, a „szülőföldön való maradás” elvárás ideológiája váltotta fel, a közösség virtuálisan létezett. Ehhez képest a hivatalos nemzetiségpolitika a parlamenti képviseletet használta a nemzetiségi egyenjogúság reprezentációjaként. De ez demokratikus rendszer működése nélkül mit sem ért. Tehát a parlamentarizmus csak keret, demokratikus joggyakorlás nélkül. Az utóbbi meglelte azonban lehetőséget ad arra, hogy a többség hatalma és a kisebbség joga egyensúlyba kerülhessen.

A szerkesztők